

Українське студентство в Польщі: політики залучення, інтеграції та мотивація і плани студентства

Проект: Міграція українського студентства до Польщі, Чехії, Угорщини, Словаччини: перспективи людського капіталу

Фінансування: Міжнародний Вишеградський Фонд та Королівство Нідерланди

Організація-розпорядник коштів: Інститут державних справ (Польща)

Автори: Катажина Грач, Анна Пилат, Юстина Сегеш Фрелак, Домініка Мішальська, Агнешка Лада

Концепція проекту та методологія дослідження: Єгор Стадний, Олександра Слободян, Анастасія Фітісова, Марія Куделя (CEDOS)

Рецензування: Олександра Слободян (CEDOS)

Зміст

Короткі висновки

Передмова

Політики

Вступ

Відбір людського капіталу

Імміграційні політики стосовно іноземних студентів

Посилення потенціалу людського капіталу

Узгодженість політик

Українські студенти та випускники: кількість, профіль, плани

Кількість українських студентів та випускників у Польщі

Профіль українських студентів та випускників у Польщі

Мотивація українських студентів вчитися за кордоном

Готовність працювати в Польщі

Узгодженість даних

Рекомендації для державної політики

Список літератури

Додаток 1. Методологія дослідження

Додаток 2. Гайди глибинних інтерв'ю

Додаток 3. Анкети для збору статистичних даних

Додаток 4. Анкета для онлайн-опитування

Короткі висновки

Польща не має всеохопної та сучасної міграційної стратегії, що б поєднувалася з політикою інтернаціоналізації вищої освіти, однак кількість українських студентів постійно зростає. Молоді люди з України їдуть до Польщі завдяки низькій вартості життя та навчання і через кращі перспективи пошуку роботи в цій країні. Заклади вищої освіти, особливо приватні, проводять власні кампанії з приваблення українських студентів до Польщі. Водночас Польща все ще має зробити багато для того, щоб полегшити життя і навчання для іноземних студентів, зокрема українських. Наявні процедури не завжди працюють на практиці. Польський ринок праці зацікавлений у привабленні кваліфікованих молодих людей.

Передмова

У Польщі ми дедалі частіше чуємо про брак кваліфікованих робітників. Збільшити їхню кількість можна шляхом заохочення імміграції молодих людей з інших країн. Особливо цінними є ті, хто знає мову та культуру, а також процедури і вимоги для певної професії — тобто ті, хто завершив свою освіту в Польщі. Група, що в останні роки особливо охоче прибувала вчитись або працювати до Польщі, — українці. Втім, Польща ще не розвинула уніфіковану, конкретну стратегію для роботи з цією групою. Попри те, що було запроваджено різноманітні процедури стосовно роботи та отримання візи з метою, в теорії, полегшення для українців початку їхньої кар'єри в Польщі, на практиці їх недостатньо, а діяльність окремих інституцій не узгоджена між собою. Водночас не тільки роботодавці, але й університети вбачають в українцях шанс на розвиток або призупинення негативних демографічних процесів. Тож самі університети почали заохочувати нових випускників середньої школи вступати до них для продовження навчання.

Інститут громадських справ протягом багатьох років аналізував зміни на ринку праці, міграційні процеси, а також ставлення до тих чи інших соціальних груп та іноземців у Польщі¹. Ці дослідження чітко показують, що питання присутності українців у Польщі, їхнього працевлаштування, сприйняття та інтеграції у суспільстві слід розглядати як одне ціле. Водночас важливо брати до уваги контекст польсько-українських відносин і той факт, що запрошення кваліфікованих робітників означає їхній брак в Україні, хоча розвиток цієї країни в інтересах Польщі. Дослідження, результати якого подає ця публікація, таким чином, говорить про присутність українських студентів у Польщі та виклики, які перед ними стоять. Утім, через певні обмеження дослідження не могло покрити всіх аспектів, і тому фокусується на ключових питаннях, таких як наявні процедури та погляди самих студентів щодо їхніх мотивацій та планів на майбутнє.

Оскільки виклики подібні для всього регіону, було вирішено провести однакові опитування в усіх країнах Вишеградської групи. Українські аналітики долучилися до створення анкет та написання висновків. Завдяки співпраці між аналітичними центрами п'яти країн предмет можна було вивчити всеохопно і через подвійну перспективу — з погляду країн-напрямоків та країни-джерела міграції.

¹ Див.: Agnieszka Łada, Katrin Böttger (ed.), *#EnagEUkraine – Civic Activity of Ukrainians in Poland and Germany*, 2016; Agnieszka Łada, Justyna Segeš Frelak, *Medicine without borders? Qualified migrants in medical professions in Poland and Germany*, 2017; Jacek Kucharczyk, Agnieszka Łada, *Poles vs. other Europeans*, 2018.

Подальший текст складається з двох головних частин. Перша описує правові положення та висновки, зроблені з інтерв'ю з експертами у сфері міграційної політики, ринку праці та освіти. Вона демонструє рамки, в межах яких діють студенти та випускники з України. Експерти — чиновники з міністерств та місцевої влади, аналітики, представники університетів та студентських організацій — прокоментували чинні у Польщі правила та описали процедури, яких повинні дотримуватися вступники, студенти та випускники.

Друга частина представляє результати опитування громадської думки, проведеного поміж українських студентів та випускників з польських університетів. Опитування було проведене через інтернет. Було зібрано понад 1000 відповідей, що дозволяє сприймати відповіді як відображення поглядів значної кількості студентів — попри те, що вибірка опитування не була репрезентативною. Деталі про методологію, а також ілюстрації профілю опитаних включено у додатки.

Ми сподіваємося, що ця публікація дає добре уявлення про українських студентів у Польщі та правові рамки, в межах яких вони діють. Водночас ми усвідомлюємо, що багато аспектів лишилися непокритими. Ці прогалини варто заповнити, оскільки ця проблема буде залишатися однією з ключових протягом наступних років і в Польщі, і в інших країнах регіону.

Політики

Вступ

В останні роки Польща зазнала суворої демографічної кризи, яку спричинило як природне скорочення населення, так і еміграційні тенденції серед поляків працездатного віку. Наслідки цієї демографічної ситуації найбільше позначаються на секторі освіти та на ринку праці. Найбільш гострі та суворі наслідки цих тенденцій відчують приватні університети, які перебувають під загрозою закриття чи принаймні серйозних скорочень. У цьому контексті польський уряд розглядає іноземних студентів як важливе джерело потенційних студентів і, внаслідок цього, кваліфікованої робочої сили, якої бракує на польському ринку праці.

Хоча демографічні тенденції в жодному разі не нові і тільки посилюють і накопичують результати попередніх тенденцій, важко говорити про існування урядової міграційної стратегії, яку можна було б вважати добре розробленою, орієнтованою на реальні потреби, всеохопною й узгодженою.

Тим не менш, офіційна позиція Міністерства науки та вищої освіти досить прямолінійна — як висловився міністр на прес-конференції «Іноземні студенти у Польщі», що відбулася в січні 2018 року: «Не існує інших варіантів, окрім інтернаціоналізації освіти в Польщі. Альтернативою є стагнація, а отже, відставання. Я цілком упевнений, що ніхто тут не бере цей сценарій до уваги [...]». Тим не менш, подальший шлях для університетів, як і для уряду, що підтримує академію, буде довгим². Це видається правдою в цьому контексті.

На рівні уряду є фрагментарні політики і у сфері міграції, і у сфері освіти, однак у них важко побачити повну і вичерпну міграційну стратегію. Це негативне явище урядової бездіяльності нещодавно було посилене ідеологічними побоюваннями, які публічно висловлюють представники правлячої партії «Право і справедливість», що розглядають іммігрантів як потенційну загрозу публічному порядку і безпеці і, відповідно, не мають бажання розробляти всеохопну урядову міграційну стратегію. Нинішній уряд спершу призупинив, а у березні 2017 року і зовсім скасував підготовку документу «Польська міграційна політика», над яким почав працювати попередній уряд. Пояснюючи цей крок, Якуб Скіба, державний секретар Міністерства внутрішніх справ та адміністрації, зазначив: «Це радше прагматична позиція, ніж ідеологічна. На нашу

²<http://naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news%2C28066%2Cgowin-umiedzynarodowienie-polskiej-nauki-jednym-z-najwiekszych-wyzwan.html>

думку, ідеологічний підхід, заснований на баченні мультикультуралізму та широкої інтеграції мігрантів, неправильний»³.

Хоча страхи, які легко виростають на родючому ґрунті праворадикальної консервативної ідеології правлячої партії, не стосуються насамперед українців і більше спрямовані на іммігрантів мусульманського походження, загалом поточна політична ситуація в Польщі не сприяє розвитку всеохопної міграційної стратегії, яка б серйозно обговорювала демографічну кризу в секторі освіти та на ринку праці.

Це спостереження в жодному разі не означає, що з польського боку не роблять кроків для заохочення української молоді навчатись і працювати в Польщі. Навпаки, багато зусиль докладено для просування польських закладів вищої освіти в Україні та інших країнах. Утім, цим здебільшого займаються тільки Міністерство науки та вищої освіти і самі університети, які розглядають українську молодь як потенціал, що може втримати їх на плаву у короткій та довгій перспективі. Міністерство науки та вищої освіти дотримується стратегії, яка великою мірою базується на концепті, по-перше, необхідності збільшення рівня інтернаціоналізації освіти в Польщі і, по-друге, поліпшення якості вищої освіти у Польщі, щоб зробити її більш привабливою для іноземних студентів. Варто підкреслити, що існує багато заходів, яких вживає Міністерство, котрі хоч і фрагментарні та не всеохопні, але підтримують університети в їхніх діях, спрямованих на інтернаціоналізацію сектору вищої освіти в Польщі.

Відповідно, цей розділ присвячений опису наявних урядових заходів, які сприяють рекрутингу українських студентів, а також дій на рівні університетів та організацій, що спеціалізуються на просуванні польської освіти серед української молоді. Він також оцінить всеохопність та взаємозалежність діяльності на цих двох рівнях.

Відбір людського капіталу

Як уже було згадано, на сьогодні в Польщі немає дієвої національної міграційної стратегії. Нинішній уряд спершу заморозив, а в березні 2017 року зовсім скасував написання документу «Польська міграційна політика», який почав готувати попередній уряд. Також не існує дієвої програми інтеграції мігрантів ані на національному рівні, ані на регіональному чи місцевому. Тільки ті, хто отримав притулок або «додатковий захист», мають право на участь в Індивідуальній програмі інтеграції (Indywidualny Program Integracji — IPI), тоді як решта мігрантів (у тому числі студенти) не можуть розраховувати на державну підтримку і

³ http://biuletynmigracyjny.uw.edu.pl/pliki/pdf/biuletynmigracyjny55_0.pdf

мають покладатися на допомогу неурядових організацій. Особи, які отримали дозвіл на так зване «толероване перебування», позбавлені державної інтеграційної підтримки і мають лише право на допомогу у формі житла, їжі, необхідного одягу та невеликих коштів, призначених на купівлю їжі, ліків, господарських товарів тощо. Орієнтаційні курси (що включають інформацію про легалізацію) інколи проводять освітні заклади у співпраці з неурядовими організаціями, але обов'язкової програми такого роду для іноземних студентів нема. Брак орієнтаційних курсів або їхня обмежена доступність разом із неефективною практичною підтримкою вважається великою вадою процесу інтернаціоналізації в Польщі. Варто зазначити, що політичні зміни, які настали після виборів 2015 року, поставили на паузу будь-які розмови про польську інтеграційну політику. Також слід підкреслити, що низький пріоритет, наданий питанню інтеграції, виражається не тільки в призупиненні роботи над інтеграційною політикою, але і в скороченні фінансування для сектору неурядових організацій у цій сфері⁴.

Навіть без дієвої міграційної політики центральний уряд та місцева влада активно працюють у сфері приваблення іноземних студентів, виходячи із власних інтересів. Потреба приваблювати та рекрутувати іноземних студентів навіть після значних змін у міграційній політиці нового уряду лишається одним із найважливіших питань на порядку денному Міністерства науки та вищої освіти. Загальною метою для Міністерства залишається збільшення рівня інтернаціоналізації освіти в Польщі та покращення якості вищої освіти в Польщі, щоб вона стала більш привабливою для іноземних студентів. Міністерство також чудово розуміє, що інтерес до навчання в Польщі серед іноземців скорочується (зокрема через демографічний спад в Україні) і його потрібно свідомо підтримувати діями уряду задля того, щоб університети не мали проблем через брак студентів у майбутньому. Експерт з Міністерства назвав останні кілька років, коли кількість іноземних студентів дуже різко зросла, «освітньою бульбашкою», яка скоро може луснути, якщо не буде вжито стратегічних заходів на урядовому рівні.

Міністерство відкрито підтримує спрощення правил легалізації для студентів, а також усі дії, запропоновані Міністерством внутрішніх справ, що підтримують випускників на ринку праці. Воно також пропонує пряму підтримку державним і приватним університетам — наприклад, через тренінги для університетських працівників. Респондент, відповідальний за рекрутинг іноземних студентів у відділі міжнародних справ університету, говорить про суттєву підтримку від Міністерства науки і вищої освіти.

⁴ *Migration politics and policies in Central Europe*, Globsec, Bratislava 2016.

Наприклад, він відвідував тренінги, які Міністерство організувало з метою навчання найкращих практик успішного рекрутингу студентів з-за кордону. Водночас респондент не оцінює високо освітні ярмарки, які підтримує Міністерство. На його думку, освітні ярмарки, організовані в Україні приватними компаніями, були значно більш ефективними.

Більше того, значну роль у цих питаннях відіграє регіональний уряд (*urzędy wojewódzkie, wojewodowie*). Експерти зазначають, що він надає більш цінну підтримку, ніж центральний уряд. Наприклад, один респондент брав участь у кількох наукових та комерційних поїздках, організованих воєводством, які йому видалися дуже цінними.

Отже, попри брак у Польщі всеохопної урядової міграційної стратегії або політичної волі для створення такої стратегії, можна стверджувати, що багато політик та регулювань у сфері освіти фактично заохочують українських студентів починати навчання в Польщі. Крім того, попри брак міграційної стратегії, Польща на сьогодні керується Стратегією розвитку вищої освіти в Польщі до 2020 року, до якої входить стратегічна мета академічної мобільності, що включає серед інших завдань збільшення відсотку іноземних студентів.

Тим не менш, найбільш очевидні кроки із просування закладів вищої освіти для українців роблять самі університети, які просувають навчання в Польщі для української молоді.

Наразі не існує стратегії залучення українців, як і будь-яких інших іноземців, до польського суспільства. Винятком є Карта поляка, що дозволяє особам польського походження отримати довготермінову візу з правом в'їзду та виїзду, можливістю знайти легальну роботу без дозволу на це і з безкоштовним доступом до освітньої системи. Починаючи з 2014 року власники Карти поляка можуть також осісти в Польщі та отримати постійний дозвіл на проживання. З 2 вересня 2016 року власники Карти поляка, що осіли в Польщі, вже через рік можуть отримати громадянство. З 1 січня 2017 року такі особи можуть отримувати фінансову підтримку протягом перших 9 місяців проживання в Польщі⁵.

Утім, окрім власників Карти поляка, інші категорії іноземців або іноземних студентів не отримують уваги в державній політиці. Відповідно, немає інтеграційних політик чи просто державних програм, спрямованих на іноземних студентів. Один із респондентів наголошує на серйозних проблемах, які він бачить у зв'язку зі швидким зростанням студентської імміграції в останні кілька років. На його думку, ці проблеми прямо

⁵ Закон від 7 вересня 2007 про Карту поляка, Dz.U.2014.1187.

пов'язані зі зростанням української меншини в польських містах, що є цілком новим явищем для місцевих громад. По-перше, він бачить збільшення мовних труднощів серед українських студентів і знає кілька випадків, коли після закінчення бакалаврської програми студент не міг говорити і писати польською. Ці труднощі корелюють із низькими оцінками студентів. По-друге, він говорить про схильність залишатись у групі інших студентів з України та про брак зв'язків з польськими студентами або іншими іноземцями в університеті. Асоціація українських студентів у відповідь на ці тенденції організовує заходи, спрямовані і на українських, і на польських студентів, та намагається проводити всі свої курси польською мовою.

Імміграційні політики стосовно іноземних студентів

Найважливіший принцип полягає в тому, що всі іноземці мають право навчатись у польських закладах вищої освіти. Втім, правила вступу та умови навчання в державних закладах відрізняються залежно від юридичного статусу іноземця в Польщі. У деяких випадках іноземні громадяни, які навчаються в Польщі, мають право на ті самі переваги, що й польські громадяни (включно з безкоштовною вищою освітою). У випадку українців цей підхід застосовний до:

- осіб, які отримати постійний дозвіл на проживання, щоб осісти на території Польщі,
- осіб, що мають Карту поляка,
- осіб, які отримали в Польщі притулок або вторинний захист,
- осіб з довготривалим дозволом на проживання в ЄС, що був виданий у Польщі.

Серед зазначених груп українські студенти найчастіше належать до осіб з Картою поляка або з дозволом на проживання в ЄС. Однак найбільш типовий шлях легалізації — це отримання візи, а згодом короткотривалого дозволу на проживання в Польщі. Для отримання візи студент має подати документи, що пояснюють мету візиту — у цьому випадку підтвердження вступу до польського університету або, у разі продовження навчання, доказ перебування на університетській програмі. Якщо навчання платне, студент має також принести доказ оплати щонайменше першого триместру або ж показати наявність необхідних коштів на банківському рахунку. Також кандидат має показати наявність коштів на покриття витрат на життя в Польщі, доказ адекватного житла (**Шенгенська віза**) та підтвердження готовності покинути Шенгенську зону після закінчення терміну дії візи.

Закон про іноземців від 2013 року спростив отримання дозволу на проживання з метою здобуття вищої освіти. Це був один із ключових кроків в адаптації міграційної політики до свідомого приваблення іноземних студентів, які б навчались у Польщі і — що особливо важливо — працювали у Польщі після закінчення університету. Українські студенти, що навчаються на програмах денної форми, мають рівні права з польськими студентами в усіх аспектах, окрім потреби платити за навчання (це не стосується власників Карти поляка, для яких навчання безкоштовне). Українські студенти спершу подають заяву на отримання студентської візи у своїй країні. Після цього вони зобов'язані податися в офісі воєводства на отримання тимчасового дозволу на перебування. Перший дозвіл на перебування може бути наданий на термін до 15 місяців, наступний — до трьох років, а у випадку випускників дозвіл також покриває період трьох місяців після дати випуску. Це правило дещо більш сприятливе для студентів, ніж Директива Європейської Ради 2004/113/ЄС від 13 грудня 2004 року про умови прийому громадян третіх країн з метою навчання, обміну школярів, неоплачуваного стажування та волонтерської допомоги⁶.

Особи з дозволом на довготривале проживання у Європейському Союзі, виданим іншою країною-членом ЄС, які планують почати чи продовжити своє навчання або професійну освіту в Польщі, мають безкоштовний доступ до польської освітньої системи. Закон надає окремий дозвіл на проживання для таких осіб. Для отримання цього дозволу іноземець має виконати тільки вимоги щодо джерела доходу, медичного страхування та місця проживання. Особи без права постійного проживання, отриманого в іншій країні-члені ЄС, мають подати документи про вступ до закладу освіти, медичне страхування, місце проживання та джерело доходу. Розмір місячного доходу має перевищувати розмір доходу, який надається в рамках програм соціального захисту, що закріпленій у Законі про соціальний захист від 12 березня 2004 року (Збірник законів 2017, матеріали 1769 та 1985), з урахуванням самого іноземця та кожного залежного члена його чи її родини. Ця вимога може бути суттєвою перешкодою для навчання в Польщі. Студенти мають довести, що у них є можливість, по-перше, оплатити своє навчання; по-друге, покрити витрати на проживання на період до 15 місяців (з розрахунку 543 злотих чи 125 євро на місяць); по-третє, покрити вартість повернення до своєї країни походження (від 200 до 2500 злотих, або ж від 50 до 583 євро).

⁶ P. Kaźmierkiewicz, A. Piłat i J. Segeš Frelak (ed), *Przyciąganie do Polski wykwalifikowanych imigrantów. Diagnoza potrzeb w tym zakresie i rekomendacje dla polityki migracyjnej*, IPA, Warsaw 2015.

Це правило є одним з основних підводних каменів міграційної політики: студентам недостатньо показати, що у них є постійний дохід або постійна підтримка від батьків — вони повинні мати повну суму на банківському рахунку на момент подачі заяви на отримання дозволу на проживання. Такий дозвіл на проживання також надають іноземцю, який збирається відвідувати підготовчі мовні курси в університеті.

Навіть якщо іноземець не має права безкоштовно навчатися на програмі повного циклу в польському державному університеті, багатьох заохочують досить низькі ціни на навчання (порівняно з Західною Європою) — зазвичай від 2000 до 6000 євро на рік. До того ж іноземці польського походження, що вступають на платну програму, мають право на знижку (30%). Крім цього, вони можуть подати заяву на подальше зниження ціни або повне звільнення від плати за навчання, а ректор університету може задовольнити цю заяву, враховуючи обставини студента. Вступники, які не розмовляють польською, можуть відвідувати підготовчі мовні курси, що тривають 9 місяців і проводяться багатьма державними університетами (у Кракові, Любліні, Лодзі, Ряшеві, Катовіце, Вроцлаві тощо). Надзвичайно важливим є те, що Закон про іноземців від 2013 року спростив отримання дозволу на проживання з метою здобуття вищої освіти, включно з дозволами для іноземців, які планують відвідувати підготовчі мовні курси. Варто зазначити, що не тільки потенційні студенти, але й їхні родичі та близькі можуть отримати Шенгенську візу за спрощеною процедурою для відвідин українського студента, який має чинний дозвіл на проживання в Польщі.

Правовий принцип взаємного визнання освітніх систем бере початок із двосторонньої угоди між Польщею та Україною і має ключове значення для українців, що бажать навчатись у Польщі. Чинна Угода між Урядом Республіки Польща та Кабінетом Міністрів України про взаємне визнання академічних документів про освіту та еквівалентність ступенів, підписана 11 квітня 2005 року (набула чинності 20 червня 2006 року), гарантує особам, що здобули освіту в одній із країн-підписантів угоди, можливість продовжити освіту в закладах іншої країни (так зване «визнання для академічних цілей»). Утім, визнання дипломів та академічних ступенів, отриманих в Україні після 20 червня 2006 року, а також дипломів лікаря, стоматолога, фармацевта, медсестри, акушера, ветеринара та архітектора, отриманих до цієї дати, можливе тільки після процесу нострифікації.

Інший правовий принцип, який мотивує багатьох українських громадян навчатись у Польщі, — це правило, згідно з яким іноземці, що мають право на безкоштовну освіту (наприклад, власники Карти поляка), також

мають право на державну стипендію. Існує кілька типів грантів та стипендій, доступних для українців, що належать до цієї категорії. Найважливіші з них:

- соціальні стипендії,
- стипендії для осіб з особливими потребами,
- стипендії за академічні або спортивні досягнення (наприклад, ректорська стипендія),
- стипендія за академічні досягнення від Міністерства освіти,
- грошова допомога на харчування,
- грошова допомога на оренду житла.

Іноземці, що не мають права на перелічені стипендії, можуть, тим не менш, подаватися на урядові стипендії, які призначаються відповідно до двосторонніх угод.

Здобувачі польських урядових стипендій можуть навчатись у Польщі безкоштовно. Міжнародні угоди визначають річний ліміт місць для них. Українські студенти, крім цього, мають право на урядові стипендії та гранти, створені для підтримки громадян країн Східного партнерства. Стипендійну програму Стефана Банаха було створено для цієї категорії студентів у 2013 році у співпраці між Міністерством науки і вищої освіти та Міністерством закордонних справ Польщі. Стипендії в рамках програми включають безкоштовне навчання на рівні магістра та PhD в державних університетах, підпорядкованих Міністерству науки і вищої освіти.

Крім урядових коштів, українські студенти також можуть отримати різноманітні міжурядові та неурядові гранти на навчання для студентів у Польщі, серед яких найбільш важливі — це стипендійна програма Лейна Кірклєнда, Вишеградська стипендійна програма та Стипендія для східних студій на рівні магістра.

З 1 травня 2015 року всі студенти, що навчаються на програмах денної форми або на докторантурі, мають право працювати без дозволу на роботу (це стосується також студентів з візою і без дозволу на проживання). Це правило також може заохочувати навчання в Польщі, оскільки вже під час навчання студенти можуть здобувати досвід роботи в польських компаніях. Додатковим заохоченням можна назвати простий доступ до послуг закладів охорони здоров'я, який отримують іноземні студенти, застраховані в Національному фонді здоров'я.

Також варто згадати, що час, проведений у Польщі під час навчання у польському університеті, потім може частково бути врахований у період

перебування для потреб отримання громадянства. Це також може бути додатковою мотивацією для українців навчатись у Польщі.

Уряд також вживає заходів, щоб напряду просувати польські університети за кордоном. Наприклад, Міністерство науки та вищої освіти разом з Міністерством закордонних справ, Фондом розвитку освітньої системи та Конференцією ректорів польських академічних шкіл імплементує план з просування польської вищої освіти за кордоном, в тому числі організовуючи на конференціях та освітніх ярмарках по всьому світу польські стенди з гаслами «Ready, Study, Go! Poland» та «Research & Go! Poland».

Посилення потенціалу людського капіталу

Експерти погоджуються, що останні зміни в законах принесли суттєві та позитивні зміни для іноземних студентів у Польщі. Вони погоджуються також, що міграційні регулювання в Польщі містять декілька спрощень, які допомагають не тільки студентам, але й випускникам, котрі хочуть залишитись і працювати в Польщі. Тим не менш, багато процедур погано працюють на практиці, і їх піддають критиці. Як зазначає один з респондентів: «Нинішні регулювання досить хороші для того, щоб привабити велику кількість іноземних студентів, однак я б порекомендував спростити і скоротити бюрократичні процедури отримання дозволу на проживання». Інший експерт, який представляє українських студентів, зазначив, що попри всі спрощення в цих процедурах, вони досі лишаються одним із найскладніших аспектів повсякденного життя українських студентів у Польщі.

Отримання дозволу на проживання та доступ до ринку праці

Експерти наголошують на тому, що обидва етапи легалізації перебування в Польщі — по-перше, отримання візи (через перевантажені консульства та візові центри в Україні), а по-друге, здобуття дозволу на тимчасове перебування (Karta Pobytu) — дуже обтяжливі для студентів і інколи можуть завадити процесу навчання. До того ж багато залежить від практики в конкретному офісі воєводства: деякі обробляють документи більш, а деякі — менш ефективно. Як говорять респонденти: «Якщо все відбувається стандартно — це не дуже погано (хоч очікування дозволу на проживання може займати до 8 місяців!), але як тільки стається щось нестандартне — скажімо, студент провалює іспит і має залишитися на додатковий рік — система легалізації надзвичайно негнучка. Я знаю багато випадків, коли студентам, незважаючи на всі зусилля, не вдавалося продовжити своє легальне перебування в країні, або коли проблеми з легалізацією значно продовжували час їхнього навчання». Респондент

згадав багато випадків, коли, наприклад, студенти без дозволу на проживання мусили повернутись до України, після чого не могли поїхати в Польщу на другий раунд іспитів у вересні, оскільки консульство відмовлялося видати студентську візу (яку видають тільки студентам на першому році навчання). У процесі подання на наступний дозвіл на проживання перевіряють прогрес студента в університеті. Тому студент, який мусить залишитися на другий рік, може отримати негативне рішення про подовження дозволу на проживання, бо не виконав формальної вимоги про закінчення повного року навчання⁷.

Не всі респонденти поділяють ці погляди. Один із респондентів, відповідальний за стратегію рекрутингу в одному з найбільших польських приватних університетів, наголошує на тому, що існує значна проблема з видачею віз іноземним студентам, однак ця проблема стосується не тільки українців. Він говорить, що в міграційному законодавстві немає суттєвих перешкод. На його думку, студенти з України не мають великих проблем із отриманням польських віз. Ці проблеми значно більш помітні у випадку студентів з Азії, особливо з Китаю та В'єтнаму. Респондент стверджує, що польське посольство та консульства в Україні отримали позитивний сигнал від польського уряду щодо стратегічної політики видачі віз українським студентам. Але респондент бачить проблеми на подальших етапах процесу легалізації, коли студенти вже в Польщі. Це особливо велика проблема для студентів, які навчаються в приватних університетах. Респондент знає випадки, коли легалізація була настільки обтяжливою, що студент просто відмовився від навчання в Польщі. Водночас, на погляд експерта, українці стикаються з такою самою ситуацією на ринку праці, як і польські випускники (якщо, звісно, вони досить добре вивчили польську мову під час навчання).

Після закінчення навчання на денній формі в Польщі українські студенти можуть отримати дозвіл на перебування в країні на один рік з метою пошуку роботи. І що особливо важливо, вони не потребують окремого дозволу на роботу. Труднощі можуть виникнути у студентів на інших формах навчання (заочна, дистанційна) — роботодавці повинні отримувати дозвіл, щоб такі студенти могли працювати. Очевидно, що освітня політика щодо іноземців та іноземних випускників впливає на міграційну ситуацію у Польщі.

Як уже було згадано, доступ до ринку праці залежить від типу навчальної програми (денна форма чи ні). Починаючи з 1 травня 2015 року всі студенти, що навчаються на денній формі, а також докторанти можуть влаштуватися на роботу без отримання дозволу для цього. Це включає

⁷ Ustawa o cudzoziemcach, Dz.U. 2013 poz. 1650.

студентів без дозволу на проживання (що перебувають у Польщі за візою), які до 2015 року потребували дозволу на роботу, навіть якщо вчилися на денній формі. Це регулювання можна вважати заохоченням до навчання в Польщі, тому що студенти ще під час навчання можуть здобути досвід роботи у польських компаніях. Але студенти на інших формах навчання не мають вільного доступу до ринку праці: вони змушені просити про дозвіл на працю та проходити спеціальне тестування⁸. Роботодавці не зобов'язані платити внесок до Фонду соціального страхування за працівників до 26 років, які навчаються. Студенти, як і особи з невеликим доходом, мають право на неоподаткований дохід. Для іноземців, які закінчують навчання в Польщі, держава пропонує кілька можливостей для легалізації проживання в країні. Випускник має право залишитись у зв'язку з роботою, якщо вже має роботодавця, готового працевлаштувати його/її, або у зв'язку з пошуком роботи. Варто також зазначити, що «студентський дозвіл на проживання» дійсний ще три місяці після випуску.

Випускники програм денної форми, таким чином, можуть залишитися ще на рік після випуску в Польщі, шукаючи роботу і не потребуючи дозволу на працю. Респонденти не погоджуються між собою, чи цього перехідного року достатньо, щоб суттєво поліпшити позицію іноземних випускників на польському ринку праці. Частина респондентів погоджується, що року достатньо для знаходження стабільної роботи на повний робочий день і подальшої легалізації свого перебування в країні. Інші, однак, стверджують, що специфіка польського ринку праці — який, загалом, не пропонує значної стабільності для молодих працівників — не дає їм шансу досягнути бажаного рівня стабільності в межах року.

Дії університетів, що сприяють рекрутингу українських студентів

І державні, і приватні університети в Польщі розглядають українських студентів як важливих для майбутнього польської освіти з фінансової та академічної перспективи. Фінансова перспектива особливо важлива для приватних університетів, які через демографічну кризу в Польщі не можуть привабити достатньо польських студентів і тому значною мірою покладаються на притік іноземних студентів. Українців бачать як найкращу групу для процесу інтернаціоналізації польських університетів через їхню культурну та лінгвістичну близькість. Представники і державних, і приватних університетів, у яких було взято інтерв'ю для дослідження, підкреслюють, що українці легко інтегруються в студентські групи, вивчають польську дуже швидко і, зазвичай, не потребують багато допомоги для інтеграції в ширше польське суспільство. Це робить українців однією з найбільш

⁸ P. Kaźmierkiewicz, A. Piłat i J. Segeš Frelak (ed), *Przyciąganie do Polski wykwalifikowanych imigrantów. Diagnoza potrzeb w tym zakresie i rekomendacje dla polityki migracyjnej*, IPA, Warsaw 2015.

затребуваних груп, на яких фокусуються рекрутингові стратегії для іноземців. Більше того, для деяких закладів вищої освіти, таких як університет у Вроцлаві чи Варшаві, співпраця з українськими академічними закладами здаються природним вибором через спільну історію та корені цих університетів. З іншого боку, географічна близькість також робить Україну найбільш логічним напрямком для просування університету Любліна.

Представники і приватних, і державних університетів визнають, що вони активно шукають кандидатів з України під час освітніх ярмарків у Польщі та Україні. Деякі університети, здебільшого приватні, наймають етнічних українців працювати під час усього навчального року над привабленням студентів з України. Більше того, деякі приватні університети визнають, що активно співпрацюють з рекрутинговими компаніями, базованими в Україні, і пропонують їм фіксований відсоток плати за навчання (зазвичай 10%) в обмін на успішний рекрутинг українського студента.

Самі університети — або університети у співпраці з урядовими та неурядовими організаціями — вживають численних заходів задля просування польської вищої освіти. Найуспішнішими виглядають кампанії «Study in Poland» та «Ready, Study, Go! Poland», покликані просувати польські університети за кордоном та Польщу як країну освітньої міграції. У рамках програми «Study in Poland», якою опікуються Конференція ректорів польських академічних шкіл та Освітня фундація «Перспективи», готуються нові видання довідника університетів, що представляє програми закладів вищої освіти та їхні пропозиції польською та англійською мовою. Також у рамках програми відбувається просування Польщі на міжнародних освітніх ярмарках і створено інтернет-платформу «Study in Poland», що доступна англійською, російською та іншими мовами. Варто зазначити, що рекрутингові стратегії відрізняються залежно від регіону України: на Заході України просування польських університетів відбувається дещо більш природно і спонтанно через «рекламу» від родичів і друзів, тоді як для приваблення студентів зі Східної України потрібно докладати зусиль у рамках більш структурованої стратегії.

Хоч активна присутність на міжнародних освітніх ярмарках виглядає як найбільш популярна стратегія у сфері самопросування, деякі університети вдаються до більш оригінальних рішень, таких як дні відкритих дверей для потенційних вступників та їхніх батьків. Деякі респонденти, що представляють приватні університети, розповіли про заходи, спрямовані на відзначення українських студентів серед загального потоку студентів — наприклад, визначення спеціальних українських представників у студентському самоврядуванні чи святкування дня України на території

університету. Такі заходи водночас слугують для непрямого просування цього університету серед української молоді.

Узгодженість політик

На завершення слід зазначити, що хоча Польща на сьогодні не має всеохопної та раціональної міграційної політики, а загальний політичний клімат не сприяє розробці такої політики, освітні політики та загальний принцип мобільності заохочують українців вступати у польські заклади вищої освіти. І урядові інституції, відповідальні за освіту, і самі університети розглядають українську молодь як важливий актив, що може врятувати польську вищу освіту в період демографічної кризи. Тому і урядові, і університетські підрозділи активно просувають польські освітні заклади в Україні.

Тим не менш, є потреба в більш усеохопній урядовій стратегії, тому що ad hoc заходи, вжиті урядом і університетами, ведуть до багатьох непередбачуваних наслідків, таких як згадані респондентами поширені проблеми студентів та невміння університетських працівників підготувати приваблених з-за кордону студентів до викликів мультикультурного середовища в їхніх закладах.

Українські студенти та випускники: кількість, профіль, плани

Кількість українських студентів та випускників у Польщі

Згідно з польською офіційною статистикою⁹, кількість українських студентів та випускників постійно зростає. У 2012/2013 навчальному році було 9747 українських студентів, а вже в 2013/2014 це число зросло до 15123. Наступного навчального року було прийнято 23392 українські студенти, у 2015/2016 — 30589. Станом на 2016/2017 у польські університети було прийнято вже 35584 українські студенти¹⁰.

Аналогічна тенденція зростання стосується українських випускників: у 2012/2013 з польських університетів випустився 1641 студент, у 2013/2014 — 2163, у 2014/2015 — 3380, а в 2015/2016 було вже 4526 українських випускників¹¹.

Графік 1. Кількість українських студентів та випускників у Польщі

9

<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-w-roku-akademickim-20162017-dane-wstepne.8.4.html?pdf=1>

¹⁰ Dominik Rozkrut (ed.) *Statistical Yearbook of the Republic of Poland*, Statistics Poland, Warszawa 2017, p. 359:

<https://stat.gov.pl/en/topics/statistical-yearbooks/statistical-yearbooks/statistical-yearbook-of-the-republic-of-poland-2017.2.17.html>

11

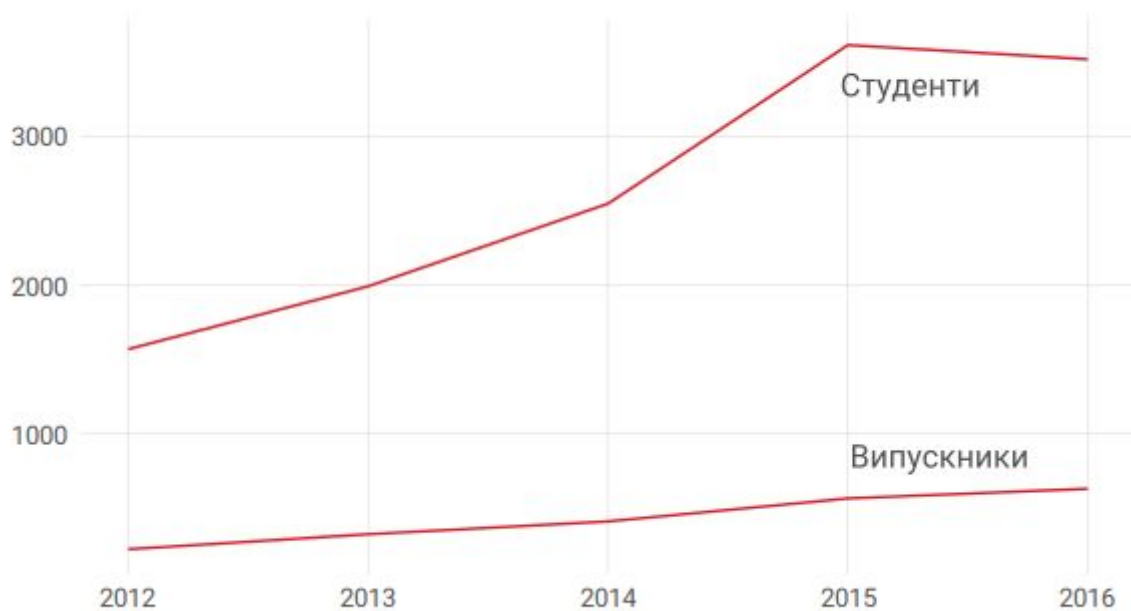
<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-w-roku-akademickim-20162017-dane-wstepne.8.4.html?pdf=1>

Джерело: Власні розрахунки на основі даних Головного управління статистики Польщі

Деякі українці, що мігрують до Польщі, мають польське коріння і відтак мають право на так звану Карту поляка. Для цієї групи існує окремий статистичний звіт, який показує, що в 2012 році було прийнято 1570 студентів із Картою поляка, в 2013 — 1993, в 2014 — 2549, у 2015 — 3616. Попередні дані за 2016 рік свідчать, що у Польщі навчаються 3520 українських студентів із Картою поляка, тобто більш ніж удвічі більше, ніж у 2012. Ці дані показують велике зростання у кількості українців у Польщі після Євромайдану 2013-2014 років.

Кількість українських випускників із Картою поляка також зростає з року в рік. У 2012 їх було 224, у 2013 — 325, у 2014 — 411, а в 2015 — вже 566. У попередніх даних за 2016 рік ця кількість зросла вже до 631.

Графік 2. Кількість українських студентів та випускників, що мають Карту поляка

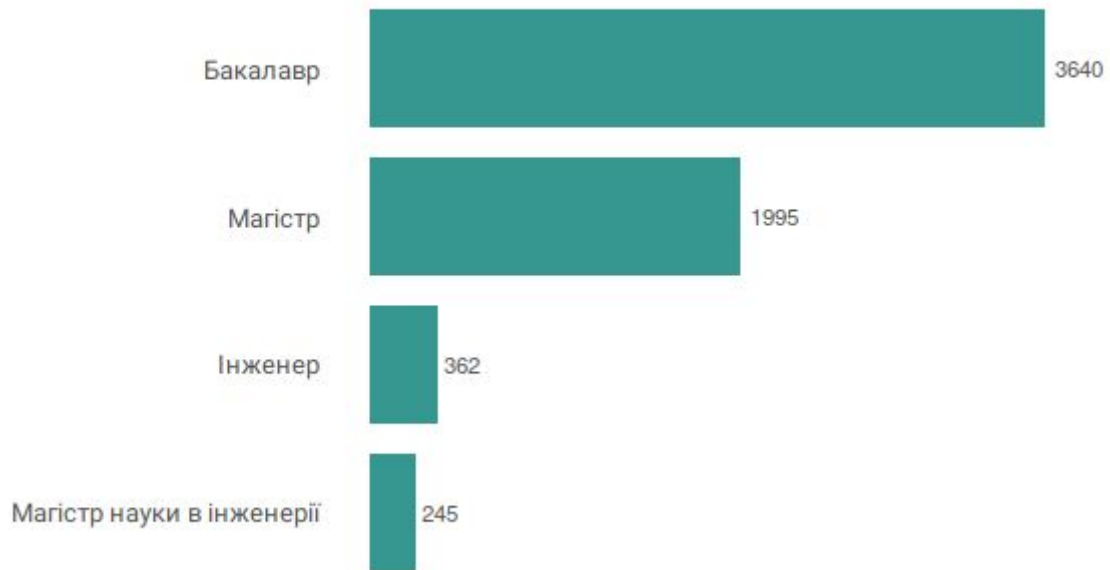

Джерело: Власні розрахунки на основі даних Головного управління статистики Польщі

Останні дані від Міністерства науки та вищої освіти показують, що кількість українських випускників з вищою освітою (інженери, бакалаври, магістри, магістри-інженери) становила 6242. Більшість із них (3640) отримали ступінь бакалавра, ще 1995 — ступінь магістра. 362 українці отримали

ступінь інженера, а титул магістра науки в інженерії здобули 245 українських студентів. Ці показники постійно зростають з 2014 року.

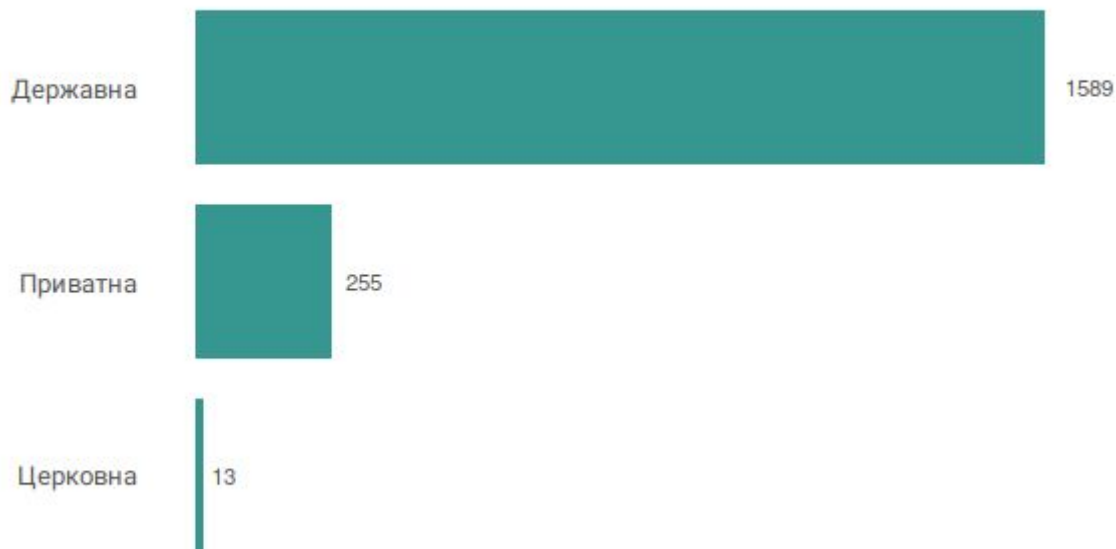
Графік 3. Кількість українських випускників, які здобули ступінь у 2017 році

Джерело: Міністерство науки та вищої освіти, 2018

Відповідно до останніх даних від Міністерства науки та вищої освіти, 1857 українських студентів отримують стипендії. Це понад 60% від усіх іноземних студентів, які отримують стипендії в Польщі. Найчастіше українці отримують державну стипендію (1589 бенефіціарів), ще 255 мають недержавну стипендію і 13 осіб — стипендію від церкви.

Графік 4. Кількість українських студентів, що отримують стипендію, за типом стипендії

Джерело: Міністерство науки та вищої освіти, 2018

Профіль українських студентів та випускників у Польщі

Опитування дає певне уявлення про те, хто прибуває до Польщі на навчання. Втім, варто пам'ятати, що це не дослідження з репрезентативною вибіркою, тому що учасники самі зголошувалися взяти в ньому участь. Тим не менш, велика кількість відповідей (1055) дає можливість сформулювати певні висновки й окреслити загальний портрет українського студента в Польщі.

Найбільшою групою серед респондентів (83%) є поточні студенти, тобто особи, що навчаються на бакалаврській або магістерській програмі в польському університеті. Ще 17% — українські випускники, які мають диплом польського університету. Дві третини респондентів (67%) не мають польського коріння, але 31% стверджують, що їхні бабусі чи дідусі народились у Польщі. Значна більшість має близьких родичів в Україні. Також більшість респондентів мешкає в Польщі протягом тривалого часу: 29% живуть у Польщі 1-2 роки і 29% — 3-4 роки. Найбільша група респондентів — 42% — складається з осіб віком 18-20 років, тоді як 32% мають вік 21-23 роки. Близько 20% респондентів старшого віку.

Серед випускників є як люди, що живуть у Польщі 3-5 років (34%) та 1-2 роки (32%), так і ті, хто провів ще більше часу в країні — 5-8 років (29%).

Серед них 35% отримали диплом у 2017 році, і це зазвичай був диплом магістра (65%) з меншою кількістю дипломів бакалавра (28%) та PhD (7%). Після випуску три чверті респондентів залишились у Польщі, а 20% повернулися до України. Станом на час заповнення анкети 17% респондентів проживали в Україні.

Мотивація українських студентів вчитися за кордоном

Студенти могли вибрати три аспекти, які вплинули на їхнє рішення навчатися за кордоном. Найпопулярніші відповіді — бажання отримати диплом європейського університету з метою подальшого працевлаштування в ЄС (51%) та бажання мати більше знань, які допомогли б із працевлаштуванням у ЄС (48%). Незадовільні умови життя в Україні (система охорони здоров'я, транспортна інфраструктура, ринок житла тощо) назвали причиною 47% респондентів. Для певної частини українців важливими були новий культурний досвід (30%), кращі умови для навчання в польських університетах (25%) та бажання поліпшити знання іноземних мов (19%). Отримання знань (9%) або диплому (8%) у європейському університеті для подальшого працевлаштування в Україні виявилися непопулярними причинами навчатися за кордоном, так само як і військовий конфлікт в Україні (6%).

Графік 5. Які фактори вплинули на Ваше рішення навчатись за кордоном?

Джерело: Міграція українських студентів до Польщі, Чехії, Угорщини, Словаччини: перспективи людського капіталу, 2018. N=1055

Примітка: респонденти могли обрати до 3 відповідей з переліку.

Те, що саме Польща була країною призначення, було прагматичним вибором. Основною причиною, чому українські студенти обрали навчання саме в польському університеті, була порівняно низька вартість життя (цю відповідь обрали 39% респондентів). Серед інших вагомих причин — можливість навчатися зі знижкою (29%) та нижчі вимоги для вступу, ніж в інших країнах (28%). Студенти також відзначили перспективу знайти хорошу роботу за спеціальністю в Польщі, якість освіти в обраному університеті та якість освіти на обраній навчальній програмі (22% обрали кожен із цих варіантів). По 12% обрали перспективи знаходження роботи в Польщі (не обов'язково за спеціальністю), хороші умови життя та прості умови для отримання дозволу на тривале перебування в країні. Ці причини, а також вдала інформаційна кампанія обраного університету

(7%) видаються не дуже релевантними для більшості студентів для вибору навчання саме в Польщі.

Графік 6. Чому Ви обрали навчання у Польщі, а не в інших іноземних країнах?

Джерело: Міграція українських студентів до Польщі, Чехії, Угорщини, Словаччини: перспективи людського капіталу, 2018. N=1055

Примітка: респонденти могли обрати до 3 відповідей з переліку.

У виборі конкретного університету респонденти орієнтувалися на статус закладу (44%) та наявність певної навчальної програми (42%). Для чверті опитаних мали значення поради від родичів та друзів, а для 22% — переконаність у високих шансах на працевлаштування для випускників університету. Також 22% звертали увагу на зручне транспортне сполучення з Україною, 20% відзначили інформаційну кампанію університету, 19% орієнтувалися на досвід родичів чи знайомих, які вчилися у цьому закладі.

Графік 7. Що було основними причинами вибору Вами Вашого університету?

Джерело: Міграція українських студентів до Польщі, Чехії, Угорщини, Словаччини: перспективи людського капіталу, 2018. N=1055

Примітка: респонденти могли обрати до 3 відповідей з переліку.

Перш ніж почати своє навчання у Польщі, більшість студентів (69%) не брали участь у короткотермінових навчальних програмах за кордоном. Тільки 8% брали участь у таких програмах у Польщі, і ще по 6% — в інших країнах ЄС та у країнах поза ЄС відповідно.

Графік 8. Чи був у Вас досвід участі у короткотермінових освітніх програмах за кордоном до навчання у Польщі?

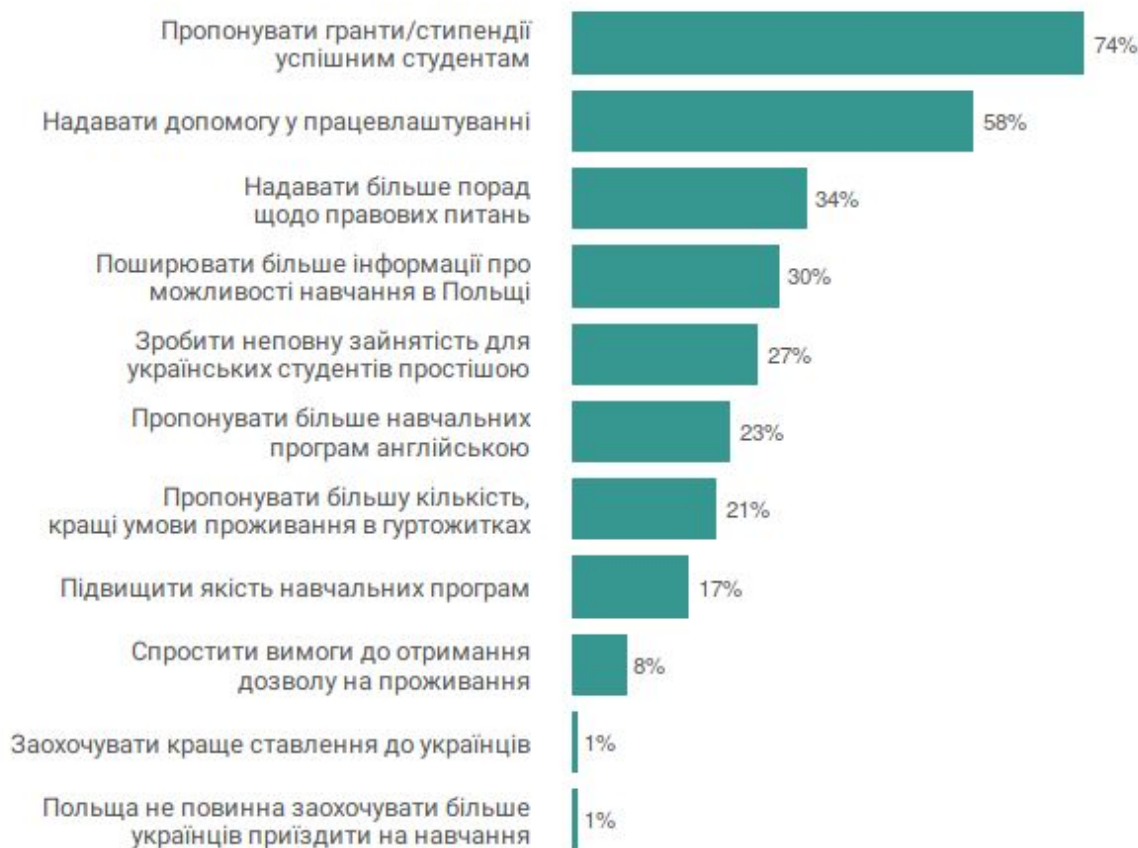

Джерело: Міграція українських студентів до Польщі, Чехії, Угорщини, Словаччини: перспективи людського капіталу, 2018. N=1055

Примітка: респонденти могли обрати до 3 відповідей з переліку.

Мотивація студентів приїздити на навчання залишається завданням університету та країни призначення, в цьому випадку — Польщі. Українські респонденти мають чіткі погляди на те, що має робити Польща, якщо хоче привабити більше українських студентів. Три чверті погоджуються, що в цьому допомогли б гранти для потенційних студентів. Друга найпопулярніша рекомендація (58%) — надання допомоги з працевлаштуванням. 34% рекомендують надавати правову допомогу, 30% пропонують поширювати більше інформації про можливості для навчання в Польщі (30%), 27% — полегшувати для студентів умови для роботи на неповний робочий день, 23% — пропонувати більше програм англійською мовою. Дещо менш перспективними респондентам видаються пропозиції надавати кращі умови в гуртожитках (21%), поліпшувати якість навчальних програм (17%), далі полегшувати умови отримання дозволу на перебування (8%). Майже ніхто не обрав варіанти «заохочувати краще ставлення до українців» та «Польща не повинна заохочувати збільшення кількості українських студентів».

Графік 9. Що варто було б робити Польщі, щоб заохотити більше українських студентів приїжджати на навчання?

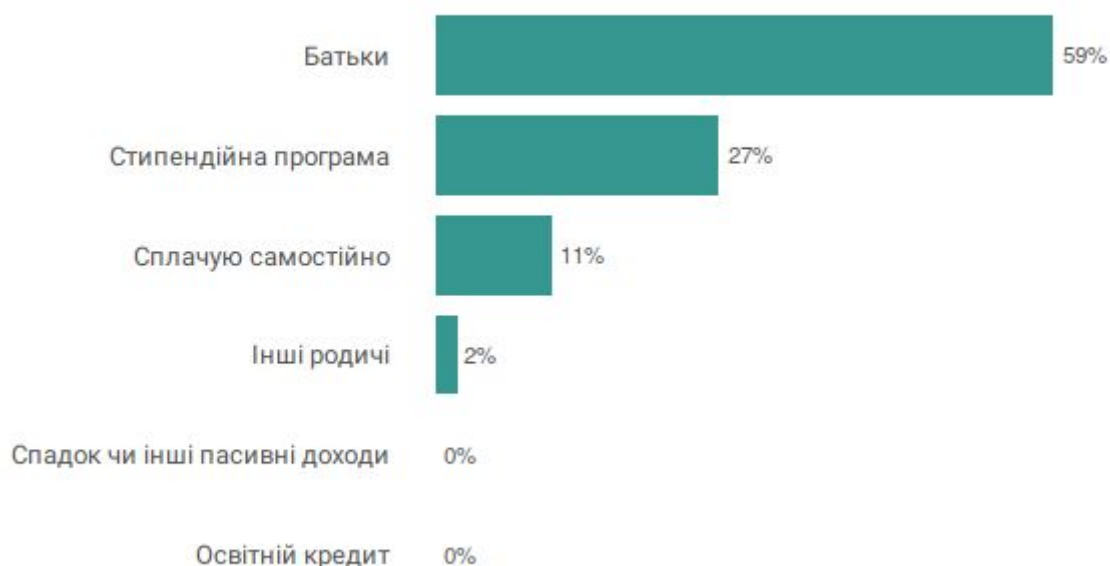

Джерело: Міграція українських студентів до Польщі, Чехії, Угорщини, Словаччини: перспективи людського капіталу, 2018. N=1055

Примітка: респонденти могли обрати до 3 відповідей з переліку.

Те, що пропозиція надавати гранти на навчання як заохочення для українців учитись у Польщі є найпопулярнішою рекомендацією для польського уряду, узгоджується з відповідями на питання про джерела оплати навчання. Понад половина респондентів визнали, що за навчання платять їхні батьки, і тільки для 27% витрати на навчання покривають стипендії та гранти.

Графік 10. Хто сплачує за Вашу освіту?

Джерело: Міграція українських студентів до Польщі, Чехії, Угорщини, Словаччини: перспективи людського капіталу, 2018. N=1055

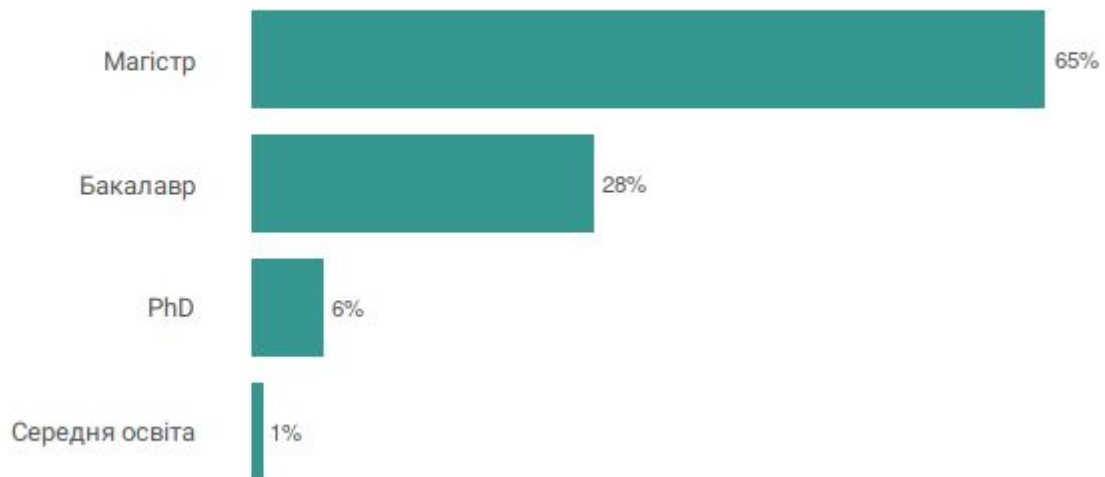
Примітка: У випадку наявності кількох джерел плати за навчання респонденти обирали найбільше з них.

Готовність працювати в Польщі

Для такої країни призначення міграції, як Польща, наявність великої кількості іноземних студентів є шансом поліпшити ситуацію на ринку праці, що зазнає нестачі робочої сили. Втім, усе залежить від готовності випускників увійти на польський ринок праці та їхнього бажання залишитись у Польщі.

Серед випускників, які брали участь в опитуванні (183 особи), майже дві третини мають ступінь магістра, 28% — максимум ступінь бакалавра, 6% здобули титул PhD.

Графік 11. Вкажіть найвищий рівень Вашої освіти

Джерело: Міграція українських студентів до Польщі, Чехії, Угорщини, Словаччини: перспективи людського капіталу, 2018. N=183

Для роботодавців у пошуку робітників ключовим аспектом у розгляді кандидата з іншої країни може бути знання мови. Результати опитування показують, що рівень знання польської серед українських студентів може бути незадовільним. Хоча багато хто в Польщі вважає, що українці часто знають польську або легко можуть її вивчити, тільки 49% студентів в опитуванні вважають, що вільно володіють розмовною та академічною польською. 20% стверджують, що можуть вільно говорити польською, 21% — що знання мови достатньо для повсякденної комунікації. Менш ніж 10% відповіли, що мають значний брак знання мови.

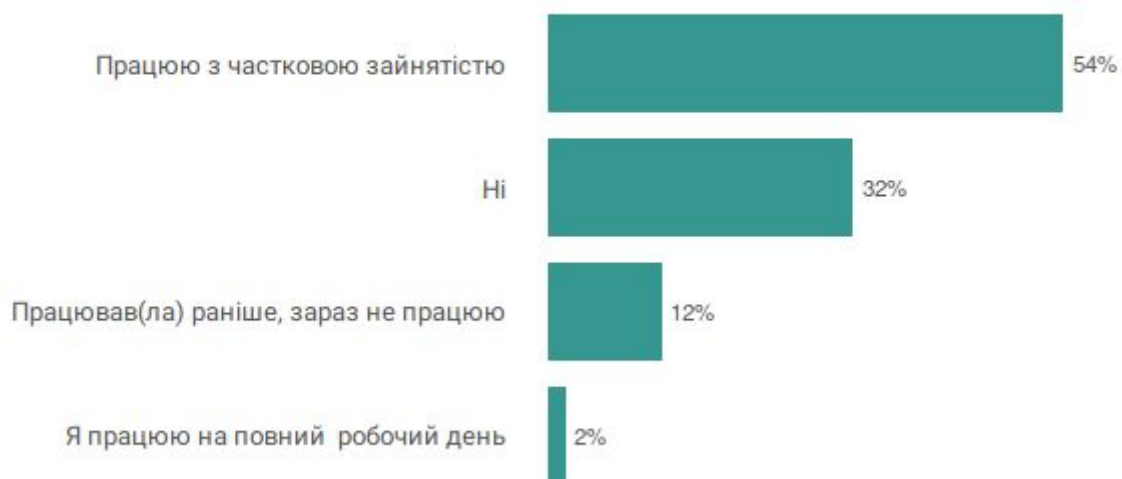
Графік 12. Чи знаєте Ви польську мову?

Джерело: Міграція українських студентів до Польщі, Чехії, Угорщини, Словаччини: перспективи людського капіталу, 2018. N=1055

Інший ключовий для роботодавців фактор — чи є можливість найняти студента ще під час навчання, так щоб студент міг отримати практичний досвід і після випуску почати повноцінну роботу на повний робочий день. Молоді українці, що навчаються в Польщі, здебільшого поєднують навчання з роботою. Понад половина респондентів відповіли, що вони працюють на неповний робочий день (включно з нерегулярною роботою), а 2% працюють на повний робочий день одночасно з навчанням. Третина респондентів не працює, а ще 12% працювали раніше, але зараз зосередилися на навчанні.

Графік 13. Чи суміщаєте Ви навчання з роботою?

Джерело: Міграція українських студентів до Польщі, Чехії, Угорщини, Словаччини: перспективи людського капіталу, 2018. N=1055

Для польського ринку праці мають значення плани українських студентів на майбутнє. Тут відповіді дуже розділилися. 24% планують після випуску переїхати в іншу країну ЄС, 23% — залишитись у Польщі, 22% досі не визначилися зі своїми планами, а ще 8% хочуть виїхати в країну за межами ЄС. Повернення до України планують тільки 6% респондентів.

Графік 14. Які Ваші плани після завершення навчання?

Джерело: Міграція українських студентів до Польщі, Чехії, Угорщини, Словаччини: перспективи людського капіталу, 2018. N=1055

Серед тих нечисленних респондентів, які повернулися в Україну, головними названими причинами є бажання застосувати отриману в Польщі освіту для рідної країни (52), жити в тому культурному середовищі, де респондент виріс (40), та жити ближче до друзів і родичів (36).

Графік 15. Ви зазначили, що повернулись в Україну.
Вкажіть Ваші основні причини для цього (абсолютні значення)

Джерело: Міграція українських студентів до Польщі, Чехії, Угорщини, Словаччини: перспективи людського капіталу, 2018. N=67

Примітка: респонденти могли обрати до 3 відповідей з переліку.

З іншого боку, ті, хто планує залишитись у Польщі (243 з 872), серед причин зазначають кращі умови для життя (79%), можливість заробляти більше, ніж в Україні (52%), та більші перспективи працевлаштування у своїй професійній галузі (44%). Менш популярними були такі причини, як нестабільна політична ситуація в Україні (25%), бажання отримати новий досвід (16%), факт проживання батьків у Польщі (14%), краща можливість знайти роботу навіть не за спеціальністю (17%), військовий конфлікт в Україні (7%) та легкість отримання дозволу на довготермінове перебування (3%).

Графік 16. Ви зазначили, що хотіли б залишитись у Польщі.
Вкажіть Ваші основні причини для цього

Джерело: Міграція українських студентів до Польщі, Чехії, Угорщини, Словаччини: перспективи людського капіталу, 2018. N=243

Примітка: респонденти могли обрати до 3 відповідей з переліку.

Узгодженість даних

Польща не має стратегії заохочення українських студентів навчатись у Польщі, і тим не менш їхня кількість постійно зростає. Це відбувається завдяки діяльності закладів вищої освіти, а також загальній привабливості Польщі як країни призначення для міграції. Як показують опитування, головними причинами вибору Польщі є досить низька вартість життя і навчання порівняно з іншими країнами, а також прості правила вступу до університетів. Думки опитаних експертів та студентів збігаються. Ця інформація має ключове значення з перспективи і польського уряду, який має бути зацікавлений у привабленні українських студентів, і освітніх закладів, для яких це також дуже важливо (важлива інформація для університетів полягає в тому, що не їхні промо-кампанії переконують

студентів — попри те, що 7% респондентів знайшли натхнення поїхати до Польщі саме в таких кампаніях).

Водночас респонденти чітко зазначають, що Польща має зробити задля подальшого заохочення потенційних студентів, із фінансовою підтримкою як головною рекомендацією. Згідно з даними, українці становлять найбільшу групу серед усіх іноземних студентів, що отримують стипендію в Польщі. Втім, серед самих респондентів найбільшою групою є ті, кому навчання оплачують батьки. Цей факт показує, що навіть без фінансової підтримки від польського уряду або приватних організацій багато українців можуть собі дозволити навчання за межами рідної країни. Це, втім, не має завадити Польщі знаходити способи надати шанс на навчання в Польщі і для інших молодих людей з України. Особливо варто інвестувати в освіту в тих сферах, де є потреба в робочій силі. Результати дослідження показують, що нема особливих причин сподіватися на те, що державні інституції серйозно замисляться про це і запровадять відповідні зміни на практиці. Наразі немає зв'язку між освітнім плануванням, потребами ринку праці та механізмами, що могли б вирішити проблему поточного та майбутнього дефіциту робочої сили.

Інший важливий чинник, згаданий респондентами як такий, що може заохотити інших навчатись у Польщі, — це допомога в отриманні роботи. Саме цей аспект мотивував значну групу респондентів приїхати вчитись і, для частини випускників, працювати в Польщі (вищу зарплату та перспективи працевлаштування багато хто назвав ключовою мотивацією). Коли ми порівнюємо цю відповідь із даними, які показують, що чверть студентів планують після випуску залишитись у Польщі і ще чверть — переїхати в іншу країну ЄС, стає очевидним, що Польща може докладати більше зусиль для заохочення українських студентів та створення умов для того, щоб вони залишилися працювати в країні. Можливості, що існують на сьогодні й описані в першій частині публікації, створюють хорошу базу для подальшого розвитку.

Невпевненість респондентів у їхньому майбутньому, разом із переконанням у можливості знайти роботу за спеціальністю в Польщі, є також сигналом для роботодавців у пошуках працівників, які могли б краще рекламувати свої вакансії для студентів. Деякі студенти та випускники, втім, не мають ключової навички, що зробила б їх привабливими на ринку праці, — вільного володіння польською мовою у їхній професійній галузі. Поточний брак працівників, щоправда, означає, що навіть без цієї навички роботодавці можуть запропонувати роботу цим студентам і випускникам.

Загалом, суттєва більшість респондентів (81%) задоволена перебуванням та навчанням у Польщі. Це привід для радості і водночас мотивація для подальших дій із посилення цього сентименту. Інші країни ЄС також потребують кваліфікованих працівників, тож вони будуть спокушати таких працівників мігрувати до них.

Рекомендації для державної політики

Більшість труднощів, згаданих респондентами і описаних у тексті вище, є наслідком браку загальнодержавної міграційної стратегії, яка б сприяла і встановлювала напрямок для освітніх та трудових політик щодо молодих українців. Заходи, запроваджені ad hoc, хоч і ефективні в деяких аспектах, не працюють у тривалій перспективі та в широкому контексті. Стратегічний міграційний план допоміг би зі спрощенням процедур легалізації та скасуванням обтяжливих фінансових вимог, які перешкоджають доступу частини українців до польської освіти та ринку праці. Більше того, процес надання легального статусу студентам, які вже навчаються, має бути спрощений таким чином, щоб цей процес не загрожував їхньому випуску та потенційній майбутній кар'єрі в Польщі. Також варто переглянути деякі процедури продовження віз, особливо для тих студентів, які не склали частину іспитів і повинні повторити академічний рік, оскільки зараз вони ризикують не отримати дозвіл на проживання і відтак втратити можливість продовжити навчання.

Крім того, загальна раціонально спланована міграційна стратегія могла би допомогти з розробкою та впровадженням необхідних інтеграційних програм як для академічного середовища, так і для ринку праці. Експерти підкреслювали, що культурне сусідство насправді може бути оманливим у цьому відношенні й залишити багато українських студентів без достатнього знання польської мови, що з часом замикає їх на околицях польського суспільства й перешкоджає розвитку значущої професійної кар'єри в Польщі.

Окрім доступу до мови та інших підготовчих курсів, також важливо й надалі продовжувати розвиток системи фінансової підтримки, направленої на ті напрямки навчання, що особливо важливі для роботодавців.

Зрештою, координація між органами державної влади у сфері освіти, міграції, ринку праці та університетами є вкрай необхідною. Навіть якщо ринок багато регулює, а університети розробляють власні стратегії з залучення іноземних студентів, певні спільні дії були би бажаними та корисними для української молоді.

Список літератури

1. ACT of 7 September 2007 on Polish Card, Dz.U.2014.1187.
2. Agnieszka Łada, Katrin Böttger (ed.), #EnagEUkraine – Civic Activity of Ukrainians in Poland and Germany, 2016.
3. Agnieszka Łada, Justyna Segeš Frelak, Medicine without borders? Qualified migrants in medical professions in Poland and Germany, 2017.
4. Anna Gumułka, Gowin: umiędzynarodowienie polskiej nauki jednym z największych wyzwań. Nauka w Polsce, 2018. Доступ он-лайн: <http://naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news%2C28066%2Cgowin-umiędzynarodowienie-polskiej-nauki-jednym-z-najwiekszych-wyzwan.html>.
5. Dominik Rozkrut (ed.) *Statistical Yearbook of the Republic of Poland*, Statistics Poland, Warszawa 2017. Доступ он-лайн: <https://stat.gov.pl/en/topics/statistical-yearbooks/statistical-yearbooks/statistical-yearbook-of-the-republic-of-poland-2017,2,17.html>.
6. Jacek Kucharczyk, Agnieszka Łada, Poles vs. other Europeans, 2018.
7. Migration politics and policies in Central Europe, Globsec, Bratislava 2016.
8. P. Kaźmierkiewicz, A. Piłat i J. Segeš Frelak (ed), Przyciąganie do Polski wykwalifikowanych imigrantów. Diagnoza potrzeb w tym zakresie i rekomendacje dla polityki migracyjnej, IPA, Warsaw 2015.
9. Renatą Stęfańską i Moniką Szulecką, „Pragmatycznie, a nie ideologicznie” - o polityce migracyjnej Polski. Biuletyn Migracyjny, 2016. Доступ он-лайн: http://biuletynmigracyjny.uw.edu.pl/pliki/pdf/biuletynmigracyjny55_0.pdf.
10. Ustawa o cudzoziemcach, Dz.U. 2013 poz. 1650.